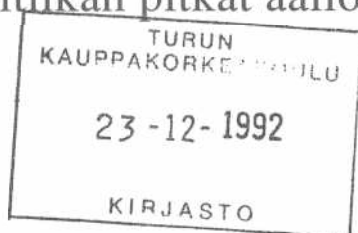

Kondratjevin syklit ja politiikan pitkät aallot

Kansantaloustieteilijät ovat analysoineet taloudellisen kehityksen pitkiä aaltoja. Tämän alan uranuurtajan *Nikolai Kondratjevin* mukaan niitä on alettu kutsua Kondratjevin sykleiksi. Yhden pitkän aallon kesto on useita vuosikymmeniä, ja se jaakaantuu nousukauteen ja laskukauteen. Viimeinen pitkä aalto alkoi toisen maailmansodan jälkeen. Nousukautta kesti 1940-luvun lopulta 1970-luvulle asti. 1970-luvulla pitkä aalto kääntyi laskukauteen.

Uuden pitkän aallon nousukausi alkaa, kun useita taloudellisia ja teknisiä innovaatioita kasaantuu sellaisella tavalla, että taloudellinen kasvu voimistuu pitkäksi ajaksi. Ajan mittaan eväät syödään loppuun, ja kehitys alkaa taantua.

Myös politiikassa on pitkiä aaltoja, ja ne kulkevat Kondratjevin syklien rinnalla. Toisen maailmansodan jälkeinen pitkä taloudellinen nousukausi jakaantui kahteen erillaiseen poliittiseen aaltoon. Myös 1970-luvulla alkanut pitkä laskukausi näyttää jakaantuvan kahteen erillaiseen poliittiseen aaltoon.

Sodan jälkeinen nousukausi alkoi liberaalis-konservatiivisella poliittisellä aallolla. Taloudellinen liberalismi, säännöstelyn purkaminen ja vapaakaupan laajentaminen antoivat kasvualustan sekä taloudelliselle nousulle että liberaalisille ja konservatiivisille puolueille.

Mutta poliittinen kehitys kulki asteittain vasemmalle. Keynesiläinen suhdannepolitiikka ja siihen pohjautuvat kasvumallit sekä suunnitteluoptimismi ja ajatukset hyvinvointivaltion rakentamisesta julkisten palveluiden ja tulonsiirtojen avulla saivat jalansijaa. Sosialistiset ja sosiaalidemokraattiset puolueet omaksuivat uudet opit porvarillisia puolueita nopeammin. Samalla elinkeinorakenne muuttui vasemmistopuolueita suosivaan suuntaan. Vasemmiston kannattajakunnan ydinryhmä, teollisuustyöväestö, kasvoi.

Ennen toista maailmansotaa konservatiiviset ja liberaaliset puolueet olivat Länsi-Euroopassa tärkeimpiä hallituspuolueita. Toisen maailmansodan jälkeen hallituskoalitiot alkoivat muuttua. Sosiaalidemokraattiset puolueet saivat monissa Länsi-Euroopan maissa tärkeän aseman hallituspolitiikassa. Hallitusten kokoonpano vasemmistolaisiutui enemmän kuin parlamenttien puoluekoostumus. Sosiaalidemokraattiset hallitukset olivat selvästi konservatiivisia hallituksia innokkaampia laajentamaan julkisia palveluja.

Hyvinvointivaltio valjasti markkinat tuottamaan taloudellista vaurautta, jonka jakaantumista ohjattiin verotuksen, julkisten palveluiden ja tulonsiirtojen avulla. Sosiaalidemokraattisen aallon kulta-aikana uskottiin, että julkisten hyvinvointipalvelujen sopivasti ajoitetulla laajentamisella luodaan lisää tilaa taloudelliselle kasvulle. Talouspolitiikan evaluaatiotutkimukset 1960-luvulla tukivat tätä uskomusta. Sampo näytti viimeinkin olevan keksitty.

1970-luvulla tilanne ja tilannearviot muuttuivat. Vuoden 1973 öljykriisin jälkeen Länsi-Euroopan maat kohtasivat syvemmän ja pitemmän laman kuin kertaakaan toisen maailmansodan jälkeen. Vanhat talouspoliittiset mallit eivät enää toimineet. Alkoi useita vuosia kestänyt tilannearvioinnin ja poliittisen uudelleenorientoitumisen vaihe.

Julkisen sektorin kasvua alettiin pitää yhtenä syynä 1970-luvun lopun ja 1980-luvun taloudellisiin ongelmiin. Tyytymättömyys hyvinvointioivaltion rinnakkaisilmioon, korkeaan verotukseen, lisääntyi. Sampo ei sittenkään ollut keksitty.

Ruotsalaisen kansantaloustieteilijä *Assar Lindbeckin* mukaan Ruotsin sosiaalidemokraatit eivät koskaan sosialisoineet tuotantovälineitä. Sen sijaan he sosialisivat kuluksen. Kokonaisveroaste on Ruotsissa ollut korkeimmillaan noin 60 %. Valtio ja kunnat ovat alkaneet päättää kansalaisten puolesta, miten kansalaisten työllä ansaitut varat kulutetaan. Erilaisten mielipidemittausten mukaan yksilökeskeisyys on Länsi-Euroopassa viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Ihmiset haluavat aikaisempaa enemmän päättää itse, miten rahansa kuluttavat.

Työmarkkinajärjestöt joutuivat niin ikään kritiikin kohteeksi. 1980-luvun alussa *Mancur Olson* julkaisi vilkasta keskustelua herättäneen kirjansa *The Rise and Decline of Nations*, jossa hän katsoi etujärjestöjen vallan kasvun jäykistävän ja kalkkeuttavan kansantalouden. Poliittisessa keskustelussa alettiin puhua joustavuuden lisäämisestä ja lisätilan antamisesta markkinoille.

1970-luvulta alkaen myös elinkeinorakenne muuttui liberaalisia ja konservatiivisia puolueita suosivaan suuntaan. Uusi toimihenkilöistä koostuva keskiluokka kasvoi, ja teollisuustyöväestön määrä väheni.

1970-luvun lopulta alkaen konservatiiviset puolueet lisäsivät kannatustaan useimmissa Länsi-Euroopan maissa. Ruotsissa hallitusvalta siirtyi porvarillisille puolueille vuonna 1976, Hollannissa vuonna 1977, Isossa Britanniassa vuonna 1979, Belgiassa ja Norjassa vuonna 1981, Tanskassa ja Länsi-Saksassa vuonna 1982. Itävallassa sosialistinen puolue menetti parlamenttienemmistönsä vuonna 1983.

Kun talouden pitkä aalto oli kääntynyt laskuun, länsieurooppalainen politiikka siirtyi sosiaalidemokratian kulta-ajasta liberaalis-konservatiiviseen vaiheeseen.

Politiikan kurssin kääntäminen markkinaorientoituneempaan suuntaan ei kuitenkaan tuonut helpotusta taloudelliseen tilanteeseen. Tämän vuosikymmenen alussa ratkaisua on Länsi-Euroopassa etsitty sekä taloudellisen integraation syventämisestä että integraation alueellisesta laajentamisesta.

Integraation syventämiseksi laadittu Euroopan yhteisön Maastricht-sopimus on synnyttänyt Länsi-Euroopan puoluejärjestelmään uuden lohkeaman. Kaikissa EY-maissa poliittinen eliitti suhtautuu EY-integraation syventämiseen paljon myönteisemmin kuin laajat kansankerrokset. Länsi-Euroopassa on toisen maailmansodan jälkeen tuskin ollut mitään muuta poliittista kiistakysymystä, joka olisi synnyttänyt poliittisen johtajiston ja laajojen kansankerrosten välille niin syvän kuilun kuin kysymys Länsi-Euroopan integraation syventämisestä.

Suhtautuminen integraatioon on saanut aikaan lohkeamia niin oikeisto- kuin vasemmistopuolueiden sisälle. Sen takia poliittisten päätöksentekijöiden asema on heikko, ja he ovat epä tietoisia siitä, mihin suuntaan nykyisessä tilanteessa tulisi edetä.

1970-luvun lopulla alkaneen politiikan liberaalis-konservatiivisen aallon kukoistusvaihe on takanapäin. 1990-luvun alussa Länsi-Euroopan politiikka on siirtymässä uuteen vaiheeseen. Poliitiikan nykyiselle aallolle ovat ominaisia tavoitteiden epäselvyys, keinojen epävarmuus ja suurten puolueiden sisäinen lohkeaminen niin Euroopan integraatiokysymyksissä, energiakysymyksissä kuin luonnonsuojelukysymyksissäkin, toisin sanoen kysymyksissä, jotka ovat tärkeitä 1990-luvun politiikassa.

Konservatiiviset ja liberaaliset puolueet ovat joutuneet puolustusasemiin. Kommunistiset puolueet ovat kokeneet aatteellisen konkurssin ja sosiaalidemokraattiset puolueet puolustavat 1960-luvulla rakennettua hyvinvointivaltiota.

Äärioikeistolaiset puolueet ovat nyt lisänneet kannatustaan. Jatkuva taloudellinen epävarmuus ja EY:n liberaali siirtolaispolitiikka tarjoavat hyvän kasvualustan oikeistoradikalismille samaan tapaan kuin 1930-luvun pula-aika. EY onkin nyt kiristämässä siirtolaispolitiikkaansa, mutta taloudellisille ongelmille ei ole näköpiirissä nopeita ratkaisuja.

Suurten ismien aika näyttää tässä vaiheessa olevan ohi. Kommunismin romahtamisen ja markkinatalouseuforian jälkeen politiikka muuttuu, ainakin joksikin aikaa, käytännöllisten ohjelmien muotoilemiseksi ja toteuttamiseksi. Poliitiikkaa tehdään tilanteessa, jossa järjestelmän perusrakenteet — kapitalistinen markkinatalous, oikeusvaltio ja moniarvoinen demokratia — ovat olemassa ja otetaan annettuna. Järjestelmä on vain saatava toimimaan.

Eri tavoitteiden yhteen sovittaminen tulee joka tapauksessa olemaan vaikeata. Niin Maastrichtin sopimus kuin demokraattiset puolueetkin näyttävät menestyäkseen edellyttävän ripeätä taloudellista kasvua. Mutta miten käy silloin luonnon kantokyvyn? Säilyykö liberaalis-demokraattinen järjestelmä vakaana vain, jos taloudellinen kasvu ylittää luonnon sietokyvyn? Estääkö suurten puolueiden välinen kilpailu taloudellisen toiminnan sopeuttamisen kestävä kehityksen uralle? Hyvin perustellut kielteiset vastaukset näihin kysymyksiin ovat välineitä, joiden avulla tulevaisuuden ismejä rakennetaan.

* * *

Politiikka-lehden kaksivuotinen toimituskausi Turun yliopiston valtio-opin laitoksella päättyy. Toimitus kiittää kaikkia kirjoittajia, jotka vuosina 1991—1992 ovat omilla kirjoituksillaan osallistuneet Poliitiikka-lehden tekemiseen. On ollut ilo toimittaa Poliitiikkaa yhdessä teidän kanssanne. Kiitämme myös kaikkia lukijoita lehteä kohtaan osoitetusta mielenkiinnosta.

Vuoden 1993 alusta alkaen Poliitiikka-lehden toimitus siirtyy Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitokselle. Uudeksi päätoimittajaksi on valittu *Johanna Jääsaari* ja toimitussihteeriksi *Jukka Salovaara*. Toivotamme uudelle toimitukselle menestystä lehden toimittamisessa.

HEIKKI PALOHEIMO